

**VIỆN XÃ HỘI HỌC**, thuộc Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam (VASS). Năm 1977, trong bối cảnh đất nước đã được thống nhất, Ban Xã hội học được thành lập. Những ngày đầu, số lượng cán bộ nghiên cứu chưa có quá 10 người, được quy tụ từ nhiều ngành khoa học khác nhau như Văn học, Sử học, Kinh tế học, Toán học,... và hầu hết chưa được đào tạo chuyên môn xã hội học. Năm 1983, Viện Xã hội học chính thức được thành lập trên cơ sở Ban Xã hội học và phát triển, mở rộng cho đến nay. Trải qua hơn 40 năm, Viện Xã hội học đã xây dựng được một đội ngũ Giáo sư, Phó giáo sư, Tiến sĩ khoa học, Tiến sĩ, Thạc sĩ là những nhà nghiên cứu xã hội học đầu ngành của cả nước. Cho đến thời điểm năm 2021, Viện có 41 cán bộ nghiên cứu và phục vụ nghiên cứu, trong đó có 05 Giáo sư/Phó giáo sư, 12 Tiến sĩ, 22 Thạc sĩ, và 02 Cử nhân.

*Về cơ cấu tổ chức*, Viện hiện có 7 phòng/trung tâm nghiên cứu cấp phòng trên các lĩnh vực: Nông thôn, Đô thị, Dân số-môi trường, Văn hoá, An sinh xã hội và Công tác xã hội; Điều tra dư luận xã hội; Nghiên cứu và tư vấn xã hội; cùng với các phòng nghiệp vụ như: Tổ chức-hành chính, Quản lý khoa học và hợp tác quốc tế, Thông tin-thư viện, Biên tập - Trị sự, Tạp chí Xã hội học.

*Viện Xã hội học có các chức năng chính sau:* 1) Nghiên cứu những vấn đề lý luận và thực tiễn cơ bản về phát triển xã hội và quản lý xã hội ở Việt Nam, nhằm xây dựng luận cứ khoa học cho việc hoạch định các chủ trương, chính sách phát triển kinh tế-xã hội của Đảng và Nhà nước; 2) Tổ chức dịch vụ tư vấn về xã hội học; 3) Tham gia đào tạo phát triển nguồn nhân lực về xã hội học của cả nước; 4) Mở rộng quan hệ hợp tác và thúc đẩy hội nhập quốc tế về xã hội học.

Trong nhiều thập kỷ qua, Viện Xã hội học luôn sát cánh với tiến trình đổi mới và hội nhập của đất nước. Với thế mạnh về phương pháp và kỹ thuật nghiên cứu xã hội học, Viện đã triển khai nhiều chương trình, dự án, đề tài nghiên cứu nhằm nhận diện và phân tích quá trình biến đổi xã hội. Các

bằng chứng thực nghiệm làm nổi bật những vấn đề cấp thiết đặt ra về phát triển và quản lý xã hội, từ đó rút ra các luận cứ khoa học cho việc hoạch định chiến lược, chính sách phát triển phù hợp. Viện luôn bám sát những chỉ đạo Đảng, Nhà nước và yêu cầu của xã hội trong triển khai những hướng nghiên cứu gắn với thực tiễn cuộc sống, Viện đã có nhiều đóng góp về tư vấn chính sách cho các Bộ, Ban, Ngành và địa phương về lĩnh vực này. Các công trình nghiên cứu của Viện tập trung nhận diện những biến đổi của cơ cấu xã hội và các khuôn mẫu hành vi, ứng xử của các tầng lớp dân cư, chỉ ra thực trạng và xu hướng biến đổi của gia đình và các nhóm xã hội quan trọng trong cơ cấu xã hội nước ta hiện nay. Chủ đề bao trùm gắn chặt với công cuộc đổi mới và phát triển của đất nước, với quá trình công nghiệp hoá, hiện đại hoá và hội nhập quốc tế. Có thể phân chia quá trình phát triển của Viện thành các giai đoạn như sau:

*Giai đoạn 1977-1987: Bước đầu tìm hiểu, củng cố và xây dựng lực lượng.* Trong những năm 1978-1983, với mục tiêu tăng cường nguồn nhân lực, Ban Xã hội học (tiền thân của Viện Xã hội học) đã tổ chức các khóa đào tạo, tập huấn cho cán bộ nghiên cứu với sự hướng dẫn của nhiều nhà khoa học đến từ Liên Xô, Cộng hòa Dân chủ Đức, Ba Lan, Bungari, Pháp, Bỉ,... Những khóa đào tạo này nhằm trang bị cho các cán bộ nghiên cứu xã hội học những kiến thức cơ bản, đặc biệt là phương pháp và kỹ năng nghiên cứu xã hội học và ứng dụng các phương pháp này trong thực tiễn xã hội Việt Nam. Các khóa đào tạo, tập huấn được kết hợp với các chuyến khảo sát thực địa nhằm giúp các cán bộ trải nghiệm và tích lũy được những kinh nghiệm nghiên cứu cần thiết. Vào đầu thập niên 80 của thế kỷ XX, xã hội học đã khẳng định khả năng nghiên cứu đánh dấu bởi việc ban hành Nghị định 96/HĐBT, ngày 9/9/1983 của Hội đồng Bộ trưởng (nay là Chính phủ) về việc thành lập Viện Xã hội học thuộc Ủy ban Khoa học xã hội Việt Nam (nay là Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam).

Ngay sau khi thành lập, các cán bộ Viện Xã hội học đã triển khai nhiều nghiên cứu thực nghiệm trên cả nước, nhất là khu vực đồng bằng sông Hồng với các chủ đề về dân số, gia đình, lối sống, văn hóa, nông thôn, v.v... Để chuẩn bị nguồn nhân lực cho tương lai, trong thời kỳ này, Viện đã cử cán bộ đi đào tạo sau đại học tại các nước như Liên Xô, Cộng hòa Dân chủ Đức, Bungaria, Hungary, v.v... đã trở thành lực lượng nòng cốt của Viện Xã hội học sau này. Ngoài ra, Viện còn gửi một số cán bộ đi học tập tại các quốc gia như Ấn Độ, Pháp, Bỉ.

Trong giai đoạn này, Tạp chí Xã hội học, diễn đàn của giới nghiên cứu xã hội học ở Việt Nam cũng được thành lập (năm 1983). Tạp chí là cầu nối quan trọng các hoạt động nghiên cứu của Viện với các cơ quan, các tổ chức xã hội trong và ngoài nước. Ngay từ số đầu tiên, Tạp chí đã khẳng định vai trò, vị trí của xã hội học trong hệ thống các khoa học xã hội ở Việt Nam. Tạp chí Xã hội học tiếng Việt được xuất bản mỗi năm 4 số mỗi năm, và từ năm 2013 Tạp chí Xã hội học tiếng Anh được xuất bản 2 mỗi năm. Tạp chí là diễn đàn trao đổi học thuật của các nhà nghiên cứu và giảng dạy xã hội học trên cả nước, thể hiện bức tranh toàn cảnh của xã hội Việt Nam đang trong quá trình chuyển đổi.

*Giai đoạn 1987-2007: Xã hội học đóng góp vào sự nghiệp Đổi mới đất nước.* Sự chuyển đổi sang nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa đã tạo nên những khác biệt đáng kể giữa các nhóm xã hội, các tầng lớp dân cư, các khu vực, vùng miền ở Việt Nam. Các quan hệ và quá trình xã hội biến đổi thường xuyên, và ngày càng trở nên phức tạp về sắc thái và mức độ. Chính sự đa dạng này đòi hỏi các nghiên cứu xã hội học phải đi sâu tìm hiểu, kịp thời phát hiện các vấn đề từ thực tiễn đổi mới. Đáng chú ý, vấn đề dân số và phát triển được Viện quan tâm với quan điểm không thể y tế hóa mà phải xã hội hóa chương trình dân số để phát triển bền vững. Các sự kiện và vấn đề xã hội mới đã đặt ra rất nhiều câu hỏi đối với các nghiên cứu xã hội học trong giai đoạn này. Lực lượng của Viện được bổ

sung bởi đội ngũ cán bộ nghiên cứu có trình độ chuyên môn cao sau khi hoàn thành chương trình nghiên cứu sinh từ Liên Xô, Cộng hòa Dân chủ Đức, Bungaria, Ấn Độ trở lại công tác tại Viện. Với tầm nhìn dài hạn, Viện tiếp tục đẩy mạnh phát triển nguồn nhân lực bằng việc lựa chọn và cử các cán bộ nghiên cứu trẻ đi đào tạo tại Ôxtrâyli-a, Hoa Kỳ, Thụy Điển, Nhật Bản, Pháp,... Đây là cơ hội thuận lợi để các nhà xã hội học Việt Nam có điều kiện tiếp thu tri thức mới từ các nước có nền xã hội học phát triển.

*Giai đoạn 2007 - nay: Xã hội học phục vụ quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa, hội nhập quốc tế và phát triển bền vững đất nước.*

Trong giai đoạn này, Viện Xã hội học đẩy mạnh và tập trung các hoạt động nghiên cứu, tư vấn chính sách cho các cơ quan Đảng và Nhà nước. Chủ đề nghiên cứu bao quát những vấn đề biến đổi cấu trúc xã hội, bất bình đẳng và các quan hệ xã hội nhằm xây dựng mô hình quản lý và phát triển xã hội bền vững. Những nội dung cụ thể được Viện quan tâm như: phân tầng và bất bình đẳng xã hội; những vấn đề về nông thôn và nông dân; di cư và sự hòa nhập cuộc sống của các người di cư ở đô thị; vai trò của nhà nước, cộng đồng, gia đình trong chăm sóc sức khỏe, đảm bảo an sinh xã hội; ứng phó của người dân trong điều kiện biến đổi khí hậu, môi trường suy thoái; giảm nghèo bền vững; những vấn đề biến đổi khuôn mẫu văn hóa, niềm tin xã hội; phát triển nguồn nhân lực chất lượng cao v.v... Bên cạnh nguồn kinh phí được cấp từ ngân sách Nhà nước cho các đề tài nghiên cứu, Viện còn chủ động khai thác tài trợ từ các nguồn lực trong nước và quốc tế nhằm bổ sung cho các hoạt động nghiên cứu của Viện. Nhiều dự án hợp tác quốc tế được thực hiện triển khai trong giai đoạn này không chỉ đóng góp lớn cho nâng cao năng lực nghiên cứu mà còn tư vấn cho việc hoạch định và thực hiện các chiến lược, chính sách phát triển kinh tế - xã hội của Việt Nam các giai đoạn 2011-2020 và 2021-2030.

*Công tác đào tạo và phát triển nguồn nhân lực*

Ngày 17/4/1995, Thủ tướng Chính phủ đã ký Quyết định số 227/TTg về việc giao nhiệm vụ đào tạo trên đại học cho Viện Xã hội học. Sau đó Bộ Giáo dục và Đào tạo đã có Quyết định số 1945/GD-ĐT ngày 5/6/1995, giao nhiệm vụ đào tạo nghiên cứu sinh (trình độ tiến sĩ) cho Viện. Từ tháng 5/2010, theo quyết định số 559/QĐ-KHXXH ngày 10/5/2010 của Chủ tịch Viện Khoa học xã hội Việt Nam, toàn bộ hoạt động đào tạo sau đại học của các cơ sở đào tạo của Viện Khoa học xã hội Việt Nam, trong đó có Cơ sở đào tạo của Viện Xã hội học chuyển giao cho Học viện Khoa học xã hội quản lý. Các giảng viên và cán bộ nghiên cứu của Viện vẫn tiếp tục tham gia các hoạt động giảng dạy, hướng dẫn nghiên cứu sinh và là lực lượng nòng cốt tại Khoa Xã hội học của Học viện Khoa học xã hội hiện nay.

#### *Hợp tác và hội nhập quốc tế*

Ngay từ đầu những năm 1980, Viện đã có những tiếp xúc và trao đổi khoa học với nhiều trường đại học và cơ quan nghiên cứu trên thế giới như Liên xô, Cộng hòa Dân chủ Đức, Bungari, Ba Lan, Hungary, Hoa Kỳ, Thụy Điển, Úc, Nhật Bản,... Các cán bộ này đã tạo nên một đội ngũ chuyên gia nghiên cứu có trình độ, đa dạng về trường phái và phương pháp nghiên cứu, là lực lượng nòng cốt cho việc thực hiện các nhiệm vụ nghiên cứu và đào tạo xã hội học.

#### *Các thế hệ lãnh đạo (Viện trưởng) Viện Xã hội học:*

- GS. Vũ Khiêu (1983-1986)
- PGS. Tương Lai (1987 - 2002)
- GS.TS. Trịnh Duy Luân (2003 - 2008)
- PGS.TSKH. Bùi Quang Dũng (2009-2011)
- PGS.TS. Đặng Nguyên Anh (2012-2018)
- PGS.TS. Nguyễn Đức Vinh (2019-nay)

Trong quá trình phát triển, Viện Xã hội học đã từng gặp không ít khó khăn, thách thức song với quyết tâm, nỗ lực của toàn thể cán bộ, công chức,

viên chức của Viện đã nỗ lực tiến lên, khẳng định được vị thế là cơ quan nghiên cứu xã hội học hàng đầu ở Việt Nam.

**ĐẶNG NGUYỄN ANH**

**Tài liệu tham khảo**

1. Viện Xã hội học. 2017. *Viện Xã hội học 40 năm phát triển và hội nhập (1977-2017)*.
2. Viện Xã hội học. 2021. <http://ios.vass.gov.vn>